

MARCELI RYSZARD GĘŚLA OFM

Wyższa Szkoła Społeczno-Gospodarcza w Przeworsku

Wyższe Seminarium Duchowne w Kalwarii Zebrzydowskiej

 <https://orcid.org/0000-0002-3773-0539>

e-mail: marceligesla@gmail.com

SEQUELA CHRISTI JAKO PRZEJAW WOLNOŚCI W KONSEKRACJI ZAKONNEJ

Sequela Christi as a manifestation of freedom in religious consecration

Abstrakt: Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie koncepcji naśladowania Chrystusa w realizacji ślubów zakonnych, które składa sobie osoba konsekrowana jako Boży dar w sposób nieskrępowany i wolny od jakiegokolwiek przymusu. Stanowi to bowiem warunek ważności konsekracji. Pójście za Chrystusem odnosi się do konkretnych form zawartych w regulach zakonnych, konstytucjach, dyrektorjach czy też zwyczajnikach. Wieleść przepisów oraz ich realizacja niesie za sobą ryzyko pominięcia istoty życia konsekrowanego. Dlatego też chcemy skupić naszą uwagę na tym co stanowi fundament życia zakonnego w oparciu o realizację rad ewangelicznych (Gęśła, 2022a, 195).

Słowa kluczowe: naśladowanie, wolność, konsekracja zakonna.

Abstract: The main purpose of this article is to present the concept of following Christ in the implementation of religious vows, which the consecrated person accepts as God's gift in an unrestricted manner and free from any compulsion. Indeed, this constitutes the condition for the validity of the consecration. Following Christ refers to the concrete forms contained in the

MARCELI RYSZARD GĘŚLA – duchowny franciszkański, doktor nauk teologicznych, misjolog. Pracował w klasztorach polskich (Rzeszów, Przeworsk, Radecznica, Kalwaria Zebrzydowska, Łowicz) i poza granicami kraju (Zimbabwe, Irlandia). Powadzi zajęcia w Wyższej Szkole Społeczno-Gospodarczej w Przeworsku oraz Wyższym Seminarium Duchownym w Kalwarii Zebrzydowskiej. Należy do Stowarzyszenia Misjologów Polskich, podejmując refleksję naukową nad misyjną działalnością Kościoła.

religious rules, constitutions, directories or ordinary. The multiplicity of rules and their implementation runs the risk of missing the essence of consecrated life. Therefore, we want to focus our attention on what constitutes the foundation of religious life based on the implementation of the evangelical counsels (Gęśła, 2022a, 195).

Key words: discipleship, freedom, religious consecration.

Sequela Christi

W dwóch słowach *sequela Christi* zastosowanych przez Kościół dla określenia życia zakonnego można streścić cały program *mysterium consecrationis* wraz z charyzmatami poszczególnych założycieli. Oznaczają one pójście śladami Chrystusa, tzn. przyjęcie Jego życia jako swoje (*Odwaga pójścia*, 2011, [15.09.2023]). W nim Chrystus staje się regułą i normą postępowania osoby konsekrowanej. On też daje konkretny program do zrealizowania. Program oparty na wolności. „Jeśli kto chce pójść za Mną, niech się zaprze samego siebie, niech weźmie krzyż swój i niech mnie naśladuje” (Mt 16, 24). A zatem *sequela Christi* podkreśla trzy ważne elementy. Pierwszy z nich to zaparcie się samego siebie. Ewangelia mówi o straceniu własnego życia, o porzuceniu „starego człowieka”, by przyoblec się w odnowionego na sposób życia Chrystusowego. W języku współczesnym moglibyśmy przetłumaczyć jako „wziąć dystans wobec siebie”. Wbrew pozorom nie jest to Chrystusowy nakaz lecz zaproszenie, by wejść na drogę, którą On sam najpierw przeszedł a więc drogę sprawdzoną.

Kolejną propozycją Chrystusowej drogi jest wzięcie swego krzyża codziennego. *Sequela Christi* to przyjęcie całego życia naznaczonego doświadczeniem trudu, utrapienia, ale także radości i piękna. Na ziemi to dopiero przedsmak i częściowe poznanie (por. 1Kor 13, 12). W pełni dokona się ono dopiero w przyszłej chwale. Z przyjęciem krzyża nie zawsze przychodzi zrozumienie, jak było to w przypadku Piotra (Ravasi, 2004, 63). Słyszac od Chrystusa zapowiedź Męki, mówi: „Panie, niech Cię Bóg broni! Nie przyjdzie to nigdy na Ciebie” (Mt 16, 22). Tę właśnie trudność Paweł określa jako *scandalum crucis* (por. 1Kor 1, 23). Zauważmy, że mimo niezrozumienia Piotr wybiera drogę krzyża (Santorski, 2012, 113).

W końcu naśladowanie Chrystusa przyswojone przez osobę konsekrowaną niesie za sobą całkowite upodobnienie się do Niego. Miłować Boga i Jemu samemu służyć. To najwyższa mądrość. W Mt 10, 34–39 Jezus jasno wskazuje, jak Go naśladować. Jest Bogiem, który wymaga

całkowitości. Pragnie rezygnacji z tego co bliskie sercu człowieka, do czego na sposób ludzki został przywiązany. Mówi, „nie sądzicie, że przyszedłem pokój przynieść na ziemię. Nie przyszedłem przynieść pokoju, ale miecz. Bo przyszedłem poróżnić syna z jego ojcem, córkę z matką, synową z teściową, i będą nieprzyjaciółmi człowieka jego domownicy. Kto kocha ojca lub matkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien. I kto kocha syna lub córkę bardziej niż Mnie, nie jest Mnie godzien [...]. Kto chce znaleźć swe życie straci je, a kto straci swe życie z mego powodu, znajdzie je. Tylko oddając wszystko i nic nie zatrzymując dla siebie można mówić o prawdziwym upodobnieniu się do Chrystusa.

Znaczenie terminu „wolność”

Friedrich August von Hayek pisał, że „wolność jest niezbędną, aby zrobić miejsce temu, co nieprzewidywalne i nieprognozowane; chcemy jej, ponieważ nauczyliśmy się po niej spodziewać możliwości realizacji wielu naszych celów (Hayek, 2006, 42). Zagadnienie „wolności” na płaszczyźnie szeroko podjętych badań stanowi wciąż otwarty przedział do zgłębienia tego tematu przez wszystkie dyscypliny naukowe (Gęśła, 2022c, 78). Podejmowane próby holistycznego spojrzenia na wolność otwierają pewną przestrzeń badawczą. Z jednej strony nawiązuje się do uniwersalnego znaczenia tego terminu jako ograniczenia w dotarciu do prawdy. Z drugiej istnieje ryzyko spłytenia tematu poprzez generalizację tegoż pojęcia (Kopińska, 2012, 122). Z pewnością „wolność” jest jednym z podstawowych pojęć politycznych, filozoficznych, ekonomicznych czy też religijnych (Ratzinger, 2005, 194). W encyklopedycznym ujęciu „wolność” opisuje sytuację, w której występuje brak przymusu zewnętrznego. Opis ten podjęła myśl liberalna, której celem było utworzenie takich systemów wolności, które mogłyby wyrugować wszelki przymus na płaszczyźnie religijnej, ekonomicznej, a także wyeliminowanie z zakresu polityki i obyczajów. W starożytności miała ona szczególne znaczenie w życiu publicznym, bowiem była łączona z obywatelskim prawem uczestnictwa w obszarze polityki. Na kwestię wolności zwrócił także uwagę św. Paweł w swym Liście do Rzymian, w którym „wolność” określa jako stan bez grzechu. Posiada ona także wymiar eschatologiczny. Natomiast w ujęciu metafizycznym m.in. św. Augustyn i św. Tomasz z Akwinu, precyzując kwestię wolności, mówią, że dotyczy ona „możliwości działania ludzkiego nieuwarunkowanego obiektywnymi procesami” (Wolność, 2023, [27.09.2023]). Także *Słownik języka polskiego* określa „wolność” jako nie-

zależność, niepodległość, swoboda, samodzielność i odnosi do zagadnień osobistych, narodowych czy też sumienia (Drabik [i in.], 1993, 1034).

Dawanie i rezygnacja jako przejaw wolności zakonnej

Na początku należy podkreślić, że do istoty życia zakonnego należy dawanie, które jest wolnym wyborem dającego. Składany Bogu dar z siebie za pośrednictwem wspólnoty zakonnej jest ofiarą składaną dla współsióstr i współbraci. Praktyka życia zakonnego pokazuje, że nieustanne dawanie siebie nie jest sprawą łatwą, ale możliwą, wręcz konieczną. Umocnieniem tej tezy jest Chrystus, który złożył siebie w najdoskonalszej ofierze (zob. Mt 26, 36–42) w sposób jak najbardziej wolny, a zarazem wypełniając wolę Boga Ojca (por. J 4, 34). Chrystus wyniszcza samego siebie, przyjmując postać sługi. Oprócz grzechu staje się podobny we wszystkim do człowieka (zob. Flp 2, 5–8). On sam jest wzorem dla osób konsekrowanych. Niczego nie bierze z tego świata dla siebie. Stan ten doskonale wyraża opis kuszenia na pustyni (zob. Mt 4, 1–11). Jezus zdecydowanie odrzuca sławę, pokarm dla umocnienia ciała i światowe bogactwa. Będąc panem całego świata mógł w pełni korzystać ze wszystkiego. On jednak będąc wolny, przyjął ograniczony sposób życia. Tym samym niczego nie narzuca człowiekowi (Biel, b.r.w., [15.09.2023]), niczego nie żąda, ale proponuje: „Jeśli chcesz być doskonały...” (zob. Mt 19, 21–22).

Podjęcie życia zakonnego jest przede wszystkim dobrowolne. Nikt człowieka nie zmusza do przyjęcia ślubów. Jest to życie poświęcone Bogu przez konsekrację i ofiarę. Wymaga to od człowieka zaparcia siebie. Zasadniczo jest to radosny dar w miłości. Miłość jest daniem siebie, służeniem i rezygnacją z siebie dla Umiłowanego. Nie można więc zachowywać czegoś dla siebie. Jest to wydanie całego życia, a szczególnie woli dla Boga (Gęśła, 2022b, 66). Od momentu konsekracji Bóg staje się „jedynym problemem człowieka”. W końcu powierzenie się Bogu jest darem bezwarunkowym. Miłość się daje. Ona nie stawia warunków. Składający śluby zakonne nie stawia Bogu warunków, ale jest gotowy na przyjęcie Jego woli z nastawieniem na ponawianie z siebie daru miłości (Wider, 1982, 41).

„Wolność” w ślubie posłuszeństwa

W numerze 14. Dekretu o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis* znajdujemy odpowiedź na wrażliwość zagadnienia wolności

w życiu osób konsekrowanych. Dekret ujmuje: „Posłuszeństwo zakonne nie tylko nie umniejsza godności osoby ludzkiej, ale owszem doprowadza ją do pełnej dojrzałości, pomnażając wolność dzieci Bożych. W posłuszeństwie wolnym od przymusu Sobór Watykański II postrzega osobę zaangażowaną w całości z wszystkimi jego możliwościami. Wielkość osobowości polega więc na przyjęciu ślubu w sposób dobrowolny, świadomy i rozumny (Bar, Brygołówna, 1978, 361). Akt ten Sobór określa jako dobrodziejstwo życia zakonnego, dające „wolność umocnioną przez posłuszeństwo” (KK 43). Każda osoba konsekrowana wybierając *sequela Christi*, decyduje się na całkowite przyłgnięcie do tego, który pierwszy żył w posłuszeństwie. Dualizm pomiędzy wolnością a posłuszeństwem musi być pokonany siłą prawdy, bez której zostaje zniekształcony wyrazisty obraz posłuszeństwa i tajemnicy ludzkiej wolności (Bovio, 2020, 154).

W przypadku osoby konsekrowanej posłuszeństwo odnosi się zarówno do stylu życia jak i poddaniu się woli przełożonego. Takie działanie ma odwzorowywać ziemski styl życia Chrystusa, który był posłuszny Bogu we wszystkim (por. Hbr 5, 7–10). Oczywiście, że to posłuszeństwo musi być zakorzenione w miłości, z wyboru, a nie z przymusu, spełniając tylko zewnętrzne polecenia przełożonych. Jak pisał Jan Paweł II: „Posłuszeństwo ożywiane przez miłość jednoczy członków instytutu[zakonnego] w tym samym świadectwie i w tej samej misji, choć zarazem zachowuje różnorodność darów i osobowości” (VC 92). Bez poczucia wewnętrznej wolności, osoba staje się ofiarą posłuszeństwa. Im większa „wolność”, tym bardziej osoba nastawiona jest na realizację Bożych planów. Dzieje się tak, jeśli osoba przeżywa posłuszeństwo nie jako ograniczenie, ale jako coś co poszerza jego horyzont, jako spotkanie z Kimś. „To jest prawdziwa «wolność». W przyjęciu postawy gotowości do zaangażowania w dobro wyraża się prawdziwy radykalizm i całościowość posłuszeństwa” – mówi o. Tadeusz Florek (Pękala, b.r.w., [28.09.2023]).

Ważnym elementem przyjęcia wolności w ślubie posłuszeństwa jest dialog, który zakłada akceptację odmienności osoby (Sahuc, 2000, 16). Przywołując słowa Pawła VI, papież Jan Paweł II nazywa dialog „nowym imieniem miłości” (VC 74; ES 64). Ten dialog rodzi się z doświadczenia Boga, który jako pierwszy wychodzi do człowieka z zaproszeniem do zbawczego dialogu (por. 1J 4, 10). Rozeznanie to odbywa się w duchu posłuszeństwa. Błędne rozumienie tego ślubu, jak zaznacza o. Raniero Cantalamessa, związane jest z nieodpowiednim pojmowaniem istoty posłuszeństwa. Problem dotyczy pojmowania ślubu posłuszeństwa, a w nim wolności osoby,

a związany jest z przyjęciem Arystotelesowskiej etyki, w której główną rolę odgrywa rozum. Takie pojęcie sprawia, że osoba odczytuje posłuszeństwo jako tylko samemu przełożonemu, bez odniesienia do Boga (Cantalamesa, 2019, 18–19). Jednakże w wolnym wyborze rad ewangelicznych, a w tym także ślubu posłuszeństwa nie można zapomnieć o przykładzie Mistrza z Nazaretu. Biblijne teksty jednoznacznie ukazują świadome posłuszeństwo Jezusa. „Z nieba zstąpiłem nie po to, aby pełnić swoją wolę, ale wolę tego, który mnie posłał” (J 6, 38). Okazuje także swoje poddanie woli Bożej: „Moim pokarmem jest wypełnić wolę Tego, który mnie posłał, i wykonać Jego dzieło” (J 4, 34), jak również „Ja sam z siebie nic czynić nie mogę. Sądzę tak, jak słyszę, a sąd mój jest sprawiedliwy; szukam bowiem nie własnej woli, lecz woli Tego, który mnie posłał (J 5, 30). Jezus nie tylko wypełnia wolę Ojca, ale także jej poszukuje: „Ojciec mój, jeśli nie może ominąć Mnie ten kielich i muszę go wypić, niech się stanie wola Twoja” (Mt 26, 42). Chrystus sam pokazuje prawdziwy sens posłuszeństwa, którego ostatecznym celem jest uwolnienie ludzi od tragicznych skutków pierwszego nieposłuszeństwa i doprowadzenie człowieka do ostatecznego posłuszeństwa Bogu (Augustyn, 1992, 8).

Sacratio i consecratio

Słowo „konsekracja” pochodzi od słów *sacer*, *-cra*, *-crum* – święty, poświęcony Bogu, *sacratio*, *-onis* – ofiarowanie, poświęcenie, uświęcenie (Rybicki, 1948, 597–598) oraz od słowa *consecratio*, *-onis* rozumiane jako pobłogosławienie, poświęcenie, święte przeistoczenie (Rybicki, 1948, 146), oznacza uczynienie kogoś świętym, czyli należącym do Boga. Dla potwierdzenia tej tezy odwołajmy się do prośby, jaką Jezus skierował do swoich uczniów: „Uświęć ich w prawdzie. Słowo Twoje jest prawdą. A za nich ja poświęcam w ofierze samego siebie, aby i oni byli uświęceni w prawdzie” (J 11, 17–19). Także zdarzenie zaczerpnięte z dyskusji Jezusa z Jego przeciwnikami. W tym tekście Jezus sam określił siebie jako tego, „którego Ojciec poświęcił i posłał na świat” (J 10, 36). Jest tu mowa o triadzie poświęcenia. Ojciec poświęcił Syna i posłał Go na świat, z kolei Syn poświęca siebie i prosi, by mocą tego uświęcenia uczniowie zostali uświęceni w prawdzie.

Ostatnie dekady, a także czas przed Soborem Watykańskim II, jeszcze bardziej uściśliły określenie życia konsekrowanego. Życie to ma zawsze wymiar wspólnotowy. Wzajemna miłość pochodzi od Chrystusa, który przyłącza się do osób konsekrowanych, jak niegdyś uczynił to w drodze do

Emaus (por. Łk 24, 13–25). We wspólnocie, która przyjmuje dar Trójjedy-nego Boga następuje ukazanie się tej miłości wszystkim, którzy pragną jej doświadczyć (Gęśła, 2023, 3).

Kodeks prawa kanonicznego stwierdza, że „życie konsekrowane przez profesję rad ewangelicznych jest stałą formą życia, w której wierni pod działaniem Ducha Świętego naśladowując dokładniej Chrystusa, oddają się całkowicie umiłowaniem nade wszystko Bogu” (KPK 573 § 1), a żyjąc słu-bami tworzą poszczególne rodziny zakonne (Węglarz, 1993, 11). Z kolei 28 października 2025 r. będziemy obchodzić 60. rocznicę wydania dekretu Soboru Watykańskiego II o przystosowanej do współczesności odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*. Podstawy doktrynalne dekretu oraz praktyczne uwagi zostały sformułowane we wcześniejszej soborowej konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium* (21 XI 1964). Wszystko to skłania do ponownej refleksji nad zagadnieniem ślubów zakonnych we wspomnianych wyżej dokumentach. Już pierwsze numery *Perfectae caritatis* traktują o istocie życia zakonnego i zasadach jego odnowy. Dodajmy, że pojęcie „konsekracji” Sobór Watykański II zastosował wobec wszystkich osób podejmujących się przyjęcia rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. To sprawiło, że termin ten nieco spowszedniał i wszedł w rutynowe postrzeganie jako poświęcenie siebie na służbę Bogu. Dla głębszego zrozumienia należy pogłębić niektóre pojęcia konsekracji zawarte w dekrecie. W nim czytamy, że życie zakonne charakteryzuje osoby, które w szczególny sposób poświęcają się Bogu (por. n. 1), jednoczą się z Nim (por. n. 2), wyłącznie i przede wszystkim szukają Boga (por. n. 5), szukają i miłują Go (por. n. 6), zajmują się jedynie Bogiem (por. n. 7), poświęcają się służbie Bożej (por. n. 12), całkowicie swoją wolę poświęcają Bogu (por. n. 14). Mówiąc o tym procesie poświęcenia, „konsekracji” papież Benedykt XVI wskazuje na dwa ważne aspekty, które pozornie przeciwstawiają się sobie, choć w rzeczywistości są wewnątrznie ze sobą powiązane. Tak też poświęcenie rozumiane jako konsekracja jest wyłączeniem z zakresu ludzkiego życia (Ratzinger, 2011, 99). Rzeczą tą człowiek nie może już rozporządzać, gdyż zostaje ona przeznaczona tylko do kultu Bożego. Warto przypomnieć naczynia święte zabrane ze świątyni jerozolimskiej przez Nabuchodonozora, a używane na uczcie przez króla Baltazara (zob. Dn 5).

Życie zakonne jest nie tylko poświęcone Bogu, ale jest życiem konsekrowanym przez śluby. Tę konsekrację Kościół porównuje do chrztu świętego. Podobnie jak w sakramencie chrztu chrześcijanin zostaje zanurzony w śmierć i wraz z Nim pogrzebany (por. Rz 6, 3–4), tak konsekracja jest

nowym zanurzeniem w śmierci Chrystusa (Kmieciak, 1995, 92). Dlatego też bywa nazywana „drugim chrztem” jednoczącym całkowicie z Bogiem. W niej człowiek wolny odrywa się od świata i tego, co on proponuje, a kieruje się w kierunku *sacrum* (Kamiński, 2021, 86), które nie może jednocześnie należeć do *profanum*. Osoba konsekrowana składająca profesję zakonną dzięki pragnieniu całkowitego oddania się Bogu otrzymuje natchnienie do konsekrowania swego ciała do złożenia ofiary „na żywą, świętą, Bogu przyjemną, jako wyraz [...] rozumnej służby Bożej” (Rz 12, 1).

Przystosowanie i odnowa życia zakonnego we współczesnym świecie

Pochylenie się nad zagadnieniem życia konsekrowanego przez *Vaticanium II* ukierunkowało myśl na przystosowanie życia zakonnego do współczesnych warunków pracy w Kościele i społeczeństwie. Doświadczenie w historii pokazuje, że nie każde przystosowanie do zmieniających się warunków życia można uznać za godne podziwu. Należy więc w permanentnej formacji, jak zauważa Jan Paweł II w *Vita consecrata* (n. 38), „umieć rozpoznać i przezwyciężyć pewne pokusy”, jakie stara się narzucić współczesny świat. Bowiem niektóre zachowania „przybierają pozór dobra, postępu, ale ostatecznie prowadzą do naśladowania tylko chwilowej mody, osłabienia gorliwości w służbie Bogu i do zniechęcenia”. Wśród niebezpiecznych pokus niewłaściwego *accomodatio* papież wskazuje na przesadne doskonalenie zakonnych kompetencji, „tak jakby powodzenie apostołskiej posługi zależało przede wszystkim od ludzkich środków, a nie od Boga”. Dalej autor przestrzega przed „chwalebny pragnieniem”, które nawet w „bliskiej więzi z ludźmi naszej epoki wierzącymi i niewierzącymi, ubogimi i bogatymi, może prowadzić do przyjęcia zeświecczonego stylu życia”. A zatem wszelkie działania mające na celu odnowę jak i przystosowanie życia zakonnego do współczesnych wymogów świata winno „być najpierw oczyszczone i uszlachetniane w świetle Ewangelii”.

Z pewnością wejście w nurt światowego rytmu, przed którym przestrzega papież związane jest z obawą utraty prowadzonych dzieł apostołskich. Zapewne też nie bez znaczenia jest coraz to bardziej zmniejszająca się liczba nowych powołań zasilających wspólnoty zakonne (Bini, 2000, 19). Jednak ciągle zaangażowanie w prowadzenie dzieł w dłuższym okresie prowadzi do „wypalenia” fizycznego, psychicznego, pociągając za sobą zaniedbanie życia wewnętrznego, które jest fundamentem odnowy życia konsekrowane-

go. Dlatego też zagadnienie *sequela Christi* jest ponadepokowe, bezpieczne i wciąż aktualne.

* * *

Niezależnie od mijających wieków, a także zmieniających się trendów, życie konsekrowane niezmiennie opiera się na wolnym wyborze takiego stylu życia, który ma swoje zakorzenienie w *sequela Christi*. Chociaż naśladowanie Chrystusa wynika z zobowiązań chrztu świętego i dotyczy wszystkich ochrzczonych, to jednak wybór ten szczególnie ukierunkowuje na działanie osoby zobowiązane ślubami rad ewangelicznych: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa (por. KK 43). Przyjęcie Chrystusowego zaproszenia do realizacji cnót na drodze do doskonałości jest także drogą rozwoju człowieka, o której mówił Chrystus w kazaniu na Górze: „Bądźcie więc i wy doskonali, jak doskonały jest Ojciec wasz niebieski” (Mt 5, 48). Naśladowanie Chrystusa w duchu posłuszeństwa Kościołowi oraz wierność charyzmatom założycieli sprawiają, że człowiek formułuje siebie na kształt podobieństwa Bożego. Kluczem ducha odnowy i ciągłego wzrastania osoby jest nie tylko podejście intelektualne, ale pełne zaangażowanie w umiłowanie Chrystusa i Kościoła, realizacja własnego charyzmatu i powołania. Dokument *Perfaectae caritatis* nie pozostawia w tym względzie żadnych wątpliwości. Im gorliwsze życie wewnętrzne tym większa zażyłość z Chrystusem „przez takie oddanie samych siebie, które obejmuje całe życie, tym bujniejsze staje się życie Kościoła, a jego apostołat tym obfitsze wydaje plony” (PC 1).

BIBLIOGRAFIA

- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, 2002, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań, s. 105–170.
- Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfaectae caritatis*, 2002, w: *Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań, s. 264–275.
- Paweł VI, 1964, Encyklika *Ecclesiam suam*, w: *Breviarum missionum. Wybór dokumentów Kościoła dotyczących dzieła misyjnego*, cz. 2, oprac. B. Wodecki [i in.], Warszawa, s. 3–23.
- Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostołska *Vita consecrata*, 25 III 1996, https://www.vaticana.va/content/john-paul-ii/pl/apost_exortations/documents/hf_jp-ii_exh_25031996_vita-consecrata.html [28.09.2023].

- Kodeks prawa kanonicznego, 1984, Poznań.
- Augustyn J., 1992, *Posłuszeństwo ewangeliczne*, Kraków.
- Bar J.R., Brygołówna H., 1978, *Drogą rad ewangelicznych*, Warszawa.
- Biel S., b.r.w., *Jezus wobec ludzkiej wolności*, <https://jezuici.pl/2019/02/jezus-wobec-ludzkiej-wolnosci/> [15.09.2023].
- Bini G., 2000, *Zakon dzisiaj. Perspektywy i refleksje*, Rzym.
- Bovio L., 2020, *Każdy kapłan jest z natury misjonarzem. Życie i myśl bł. Józefa Allamano*, Warszawa.
- Cantalamesa R., 2019, *Radę ewangeliczne przeżywane w duchu*, „Zeszyty Formacji Duchowej”, nr 85, s. 1–108.
- Drabik [i in.], 1993, *Wolność*, w: *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa, s. 1034.
- Gęśła M., 2023, *Wstęp*, w: *Charyzmatyczna bohaterka Łowicza W. Figat*, Łowicz, s. 3–4.
- Gęśła M.R., 2022a, *Działalność misyjna i polonijna bernardynów w Argentynie w latach 1957–2018*, Warszawa [mps – biblioteka UKSW].
- Gęśła M.R., 2022b, *Argentyna – misyjna droga do świętości Brata Jerzego Łakomiaka OFM*, „Annales Missiologici Posnanienses”, t. 27, s. 65–73.
- Gęśła M.R., 2022c, *Wolność wyznania i kultu religijnego. Ograniczenia w stanie epidemii Sars-Cov-2 w Polsce oraz w wybranych krajach sąsiednich*, w: *Wokół koncepcji wolności religijnej*, t. 1, red. P. Jabłońska, P. Szuppe, Warszawa, s. 77–91.
- Hayek F.A., 2006, *Konstytucja wolności*, Warszawa.
- Kamiński T., 2021, *Wolność działalności charytatywnej Kościoła i jej uwarunkowania polityczno-prawne*, w: *Działalność charytatywna jako przejaw wolności religijnej*, red. M. Boguszewski, A. Kwaśniewski [i in.], Pelplin, s. 83–100.
- Kmiecik A., 1995, *Posyłam Was. Misja Chrystusa Odkupiciela powierzona Kościołowi*, Warszawa.
- Kopińska V., 2012, *Pojęcie wolności i jego teoretyczne konotacje*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja”, nr 1, s. 121–139.
- Odwaga pójścia za Jezusem*, 2011, https://episkopat.pl/odwaga-pojscia-za-jezusem/?doing_wp_cron=1696785562.7830200195312500000000 [15.09.2023].

- Pękala U., b.r.w., *Posłuszeństwo wyzwala*, <https://m.katolik.pl/posluszenstwo-wyzwala,28670,cz.html> [28.09.2023].
- Ratzinger J., 2005, *Wiara. Prawda. Tolerancja*, Kielce.
- Ratzinger J./Benedykt XVI, 2011, *Jezus z Nazaretu, cz. 2*, Kielce.
- Ravasi G., 2004, *Jak długo Panie? Wędrowka przez tajemnicę cierpienia i zła*, Kielce.
- Rybicki J. (red.), 1948, *Słownik kościelny łacińsko-polski*, Miejsce Piastowe.
- Sahuc L., 2000, *Wysłuchaj mnie*, Kraków.
- Santorski A., 2012, *Wiara początkiem życia wewnętrznego*, Warszawa.
- Węglarz W., 1993, *Miłość doskonała w służbie królestwu*, Kraków.
- Wider D., 1982, *Dar życia zakonnego*, Kraków.
- Wolność*, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/wolnosc;3997768.html> [27.09.2023].